

ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ ТА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ: СИСТЕМА ТА ПОБУДОВА САНКЦІЙ

Стаття присвячена вивченню та аналізу кримінального законодавства України та Китайської Народної Республіки (далі – КНР) за злочини, що посягають на культурні цінності. Вказано на можливість удосконалення вітчизняного кримінального законодавства шляхом виділення окремої системи злочинів, де культурні цінності можуть виступати в якості обов'язкової ознаки складу – предмету злочину.

Ключові слова: культурні цінності, посягання на культурні цінності, злочин, кримінальне законодавство, відповідальність.

Вступ. Правоохоронні органи багатьох країн сьогодні зіштовхуються з організованими транснаціональними злочинними організаціями, які вчинюють злочини, що посягають на культурні цінності, а саме викрадення, протиправне вивезення, ввезення та нелегальну продаж творів мистецтва та іншого культурного надбання.

За даними Міжнародної Організації кримінальної поліції (Інтерпол), – головної організації, що спеціалізується на боротьбі із транснаціональними злочинами, в тому числі і злочинами, що посягають на культурні цінності, тільки в країнах Західної Європи діє більш сорока організованих злочинних організацій, які складаються з громадян, в основному з регіонів, прикордонних із західноєвропейськими країнами (України, Росії, Білорусі, країн Балтії) [1].

Для України посягання на культурні цінності та вирішення завдань щодо попередження та розкриття злочинів є доволі актуальними, що підтверджується статистикою. Так, за даними Міністерства внутрішніх справ України за останні десять років вчинено більше трьох тисяч злочинів, пов'язаних із посяганням на предмети антикваріату, творів мистецтва, а отже, в цілому на культурні цінності [2].

Питання, що стоять перед державою взагалі та правоохоронними органами зокрема повинні вирішуватись, перш за все, розробленням системи заходів, які б стали реальним важелем в попередженні скоєння протиправних посягань на культурні цінності та їх охороні.

Завданням держави є визначення правових норм, що закріплюються в законі, забезпечуються примусовою силою держави та є загальнообов'язковими до виконання. Завданням правоохоронних органів є притягнення до відповідальності за невиконання або порушення таких правових норм.

Тому, важливим питанням є наявність в Кримінальному кодексі України правових норм, які могли б захистити правові відносини, в сфері встановленого порядку обігу культурних цінностей – визначення кримінально-правових відносин, а отже, і питання кримінальної відповідальності, що:

- 1) є невід'ємною частиною таких кримінально-правових відносин та нерозривно пов'язана із ними;
- 2) є реакцією держави на скоєний особою злочин (протиправне діяння);
- 3) є офіційною державною оцінкою в обвинувальному вирокі суду діяння як злочину, а особи, яка його скоїла, як злочинця;
- 4) обумовлює настання відповідних несприятливих наслідків для особи, що скоїла злочин, у вигляді передбачених діючим кримінальним законом санкцій [3, с. 39].

Науковими задачами є удосконалення діючого вітчизняного кримінального закону з питань кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на культурні цінності, шляхом вивчення та аналізу кримінального законодавства країн, де ведеться ефективна боротьба із такими видами злочинів, як посягання на культурні цінності. Нами за приклад береться кримінальне законодавство Китайської Народної Республіки (далі – КНР).

Теоретичну основу даної статті становлять наукові напрацювання Н.Х. Ахметшина, Г.А. Русанова, Т.Р. Сабітова, а також чинний Кримінальний кодекс України та Кримінальний кодекс КНР.

Хоча зазначеними вченими розглядаються питання кримінальної відповідальності та охорони культурних цінностей, однак аналіз кримінального законодавства КНР та можливість запозичення досвіду цієї країни не проводився жодним.

Виклад основного матеріалу. В ст. 66 Конституції України закріплена охорона культурної спадщини та збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність [4]. Основним засобом реалізації цих положень є чітке визначення об'єкту та предмету посягань на культурні цінності у Кримінальному кодексі України.

Порівнюючи чинний Кримінальний кодекс України із Кримінальним кодексом радянських часів, можна беззаперечно відмітити значне збільшення кількості складів злочинів, які захищають культурне надбання (культурні цінності). Це наштовхує на думку щодо позитивних зрушень в цьому питанні. Однак, незважаючи на це, ще існують напрямки для удосконалення діючого законодавства в цій сфері, які потрібно розглядати та впроваджувати задля більш ефективної боротьби із злочинами та облегшення роботи правоохоронців в цьому напрямку.

В теорії та практиці звичайним є метод порівняльного аналізу задля винайдення позитивних і негативних явищ.

Тому, вважаємо за необхідне, для удосконалення чинного українського кримінального законодавства, скористатися саме цим методом; проаналізувати та порівняти Кримінальні кодекси двох країн: України та КНР.

За даними Н.Х. Ахметшина, із КНР регулярно вивозиться велика кількість предметів старовини, вони є доволі популярними на європейських аукціонах та серед творців антикваріату [5, с. 192]. Тому і перед законодавцем і правоохоронцями КНР стоїть актуальне питання боротьби із злочинами, що посягають на культурні цінності, криміналізації та визначення відповідальності за злочинні посягання.

У Кримінальному кодексі КНР передбачено суворі покарання за злочини, що посягають на культурні цінності, навіть у вигляді смертної кари, страх перед якою, на думку китайського законодавця, повинен зупиняти злочинців [6, с. 21].

Так, ст. 328 Кримінального кодексу КНР передбачає відповідальність у вигляді смертної кари за: відкопування та розкрадання пам'ятників стародавньої культури, стародавніх захоронень, визначених такими основними всекитайськими організаціями з охорони культурних цінностей та організаціями з охорони культурних цінностей провінційного рівня; керівництво групою, що займається відкопуванням та розкраданням пам'ятників стародавньої культури, стародавніх захоронень; багаторазове відкопування та розкрадання пам'ятників стародавньої культури, стародавніх захоронень; відкопування та розкрадання пам'ятників стародавньої культури, стародавніх захоронень, що супроводжується привласненням пам'ятників культури або нанесенням пам'ятникам культури значної шкоди.

Частина 4 ст. 264 КК КНР передбачає смертну кару за крадіжку цінних пам'ятників культури [7].

Суворим є покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 10 років за продаж з метою отримання прибутку культурних цінностей, які у відповідності із державними законами не можуть бути об'єктами господарської діяльності (ст. 236) [7].

Суворі види покарання повинні попереджати скоєння злочинів, однак, на нашу думку, така позиція законодавця є показовою в плані визначення культурних цінностей та культурного надбання, як особливого предмету, що підкреслює значущість протидії злочинам, що посягають на культурні цінності. Таку суворість також можливо пояснити особливостями китайського менталітету.

Для України така сувора міра покарання, як смертна кара, не прийнятна, однак прийнятним було б збільшення строків позбавлення волі за деякі злочини, наприклад, за крадіжку культурних цінностей та їх контрабанду.

Таким чином, виділилась би значущість культурних цінностей серед інших предметів, у відношенні яких вчинюються вищезазначені злочини.

Боротьба із злочинами, що посягають на культурні цінності в КНР здійснюється шляхом виділення окремого параграфу, який включає в себе злочини із спеціальним предметом – культурними цінностями.

Так, Кримінальний кодекс КНР включає в себе Главу 6 «Злочини проти громадського порядку та порядку управління», яка вміщує окремі § 4 «Злочини проти управління культурними цінностями». Параграф складається із шести статей, які визначають перелік протиправних діянь, що криміналізовані китайським законодавцем. Отже, Кримінальний кодекс КНР визначає злочинними такі діяння, що посягають на культурні цінності:

навмисне пошкодження або руйнування культурних цінностей, що знаходяться під охороною держави (ст. 324);

незаконний продаж або дарування іноземному громадянину колекційних, заборонених державою до вивезення із країни культурних цінностей, в порушення Закону про охорону культурних цінностей (ст. 325);

продаж з метою отримання прибутку культурних цінностей, які у відповідності із державними законами не можуть бути об'єктами господарської діяльності (ст. 326);

продаж або самовільна передача культурних цінностей державними музеями та бібліотеками всупереч Закону про охорону культурних цінностей недержавним організаціям або приватним особам колекційних культурних цінностей, що знаходяться під охороною держави (ст. 327);

відкопування та розкрадання пам'ятників стародавньої культури, стародавніх захоронень, що мають історичну, культурну та наукову цінність (ст. 328);

крадіжка та привласнення архівних документів, що є державною власністю (ст. 329);

самовільний продаж, передача будь-кому архівних документів, що є державною власністю, в порушення положень Закону про архіви (ст. 329) [7].

Об'єднання зазначених складів злочинів в спеціальному параграфі є позитивним моментом в законодавчій практиці КНР на відміну від України де статті Кримінального кодексу, які передбачають відповідальність за злочини, що посягають на культурні цінності, закріплені у різних розділах.

Так, згідно із Кримінальним кодексом України, основними складами злочинів, що посягають на культурні цінності є:

пошкодження релігійних споруд чи культових будинків (ст. 178) – розміщено в Розділі V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина»;

незаконне утримання, осквернення або знищення релігійних святинь (ст. 179) – розміщено в Розділі V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина»;

незаконне привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність (ст. 193) – розміщено в Розділі VI «Злочини проти власності»;

контрабанда, тобто незаконне переміщення історичних та культурних цінностей через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ст. 201) – розміщено в Розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності»;

незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ст. 298) – розміщено в Розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» [8].

Таке розташування складів злочинів ускладнює роботу правоохоронних органів та є незручним.

Так, у зв'язку із виділенням злочинів, що посягають на культурні цінності в окремий розділ, китайський законодавець визначився із єдиним родовим об'єктом, тобто із сукупністю однорідних суспільних відносин, які і взяв під охорону спеціально передбаченою групою норм кримінального закону. Таким об'єктом за Кримінальним Кодексом КНР виступають суспільні відносини в сфері управління культурними цінностями.

Така практична діяльність є доволі позитивною, оскільки об'єкт злочину, як частина дійсності має істотні для кримінального закону ознаки, що характеризують його як соціальну цінність [3, с. 72].

Аналізуючи предмет злочинів, що посягають на культурні цінності в КНР, можна сказати про достатньо вичерпний їх перелік. Частина безпосередньо вказується в статтях Кримінального кодексу: пам'ятники стародавньої культури; стародавні захоронення, що становлять історичну, культурну та наукову цінність; закам'янілості стародавньої людини; закам'янілості стародавніх хребетних тварин; архівні документи. Інша їх частина опосередкована в статтях Кримінального кодексу, тобто визначається шляхом відсилання до спеціальних законів, що мають чіткий та вичерпний перелік таких предметів (культурних цінностей).

Такого вичерпного та чіткого переліку предметів, що посягають на культурні цінності, аналізуючи українське кримінальне законодавство ми не побачимо, та і не прослідковується відсилання до відповідного спеціального законодавства. Вважаємо за можливе запозичити такий досвід КНР.

Корисним є досвід КНР і при дослідженні ознак суб'єкта складу злочинів, що посягають на культурні цінності.

Як і в Україні, так і в КНР віковий ценз за скоєнні злочини, що посягають на культурні цінності складає 16 років. Однак, в КНР, суб'єктом таких злочинів можуть виступати не лише фізичні особи, а й організації, як державні, так і приватні; музеї; бібліотеки, тобто юридичні особи.

Досвід КНР стосовно визначення суб'єктом злочинних посягань на культурні цінності юридичних осіб є доволі цікавим та позитивним. Беззаперечно його можливо було б прийняти до уваги і українським законодавцем в питаннях притягнення до кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на культурні цінності та визначити юридичних осіб в якості кваліфікуючої ознаки в ряді складів злочинів, що стосуються посягань на культурні цінності.

Висновки. Отже, виходячи із викладеного можливо зробити деякі висновки. Кримінальне законодавство дозволяє ефективно вести боротьбу із злочинами взагалі та злочинами, що посягають на культурні цінності зокрема. При цьому в кримінальних кодексах ряду країн, серед яких і кримінальний кодекс КНР, існують окремі розділи (параграфи), об'єднуючі злочини, що посягають на культурні цінності.

Окрема система злочинів, передбачених зарубіжним кримінальним законодавством, в нашому випадку кримінальним законодавством КНР, де культурні цінності виступають в якості обов'язкової ознаки складу злочину, повинна братись до уваги під час удосконалення вітчизняного кримінального законодавства і виділення окремого розділу, який би містив в собі всі відповідні злочинні діяння, що посягають на культурні цінності

можливе. Це дало б змогу, по-перше припустити, що держава має реальне бажання проявити підвищену увагу до культурних цінностей, що є її надбанням, підвищити їх значущість серед інших предметів злочинних посягань, по-друге, дало б реальний поштовх до розвитку нового наукового напрямку досліджень в кримінально-правовій науці. В свою чергу, наукові дослідження, а точніше їх результати, будуть використовуватись при проведенні відповідних заходів захисту культурних цінностей законодавчими та правоохоронними органами.

Література:

1. Офіційний веб-портал МОУП-Інтерпол [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interpol.int>
2. Каталог культурних цінностей, викрадених з державних музеїв, заповідників, установ та приватних колекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvsinfo.gov.ua/temp/katalog.pdf>
3. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части: Учебник/ Отв. редактор заслуженный деятель науки и техники Украины, доктор юридических наук, профессор Е.Л. Стрельцов. – Х.: ООО «Одессей», 2006. – 720 с.
4. Конституція України: за станом на 06 жовт. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Ахметшин Н.Х. История уголовного права КНР/ Ахметшин Н.Х. – М.: МЗ Пресс, 2005. – 343 с.
6. Русанов Г.А. Состояние и динамика контрабанды культурных ценностей на современном этапе// Культура: управление, экономика, право. – 2010. - № 1. – с. 20-22
7. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики/ Под ред. А. И. Коробеева, пер. с китайского Д. В. Вичикова. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 303 с.
8. Кримінальний Кодекс України за станом на 15 груд. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
9. Сабитов Т.Р. Охрана культурных ценностей. Уголовно-правовые и криминологические аспекты. Дисс... канд. юрид. наук: 12.00.08/ Сабитов Тимур Рашидович – Челябинск, 2002. – 196 с.

Ткачук П. А., Преступления, посягающие на культурные ценности в соответствии с уголовным кодексом Украины и уголовным кодексом Китайской Народной Республики: система и построение санкций.

Статья посвящена анализу и изучению уголовного законодательства, которое определяет ответственность за преступления, которые посягают на культурные ценности. С целью усовершенствования действующего уголовного законодательства автором проводится сравнительный анализ Уголовного кодекса Украины и Уголовного кодекса Китайской Народной Республики. На основании изученного материала сделаны выводы относительно возможности усовершенствования отечественного уголовного законодательства в вопросах борьбы с преступлениями, которые посягают на культурные ценности. А именно, автором предлагается воспользоваться опытом Китайской Народной Республики относительно выделения отдельной системы преступлений, где культурные ценности могут выступать в качестве обязательного признака состава преступления.

Ключевые слова: культурные ценности, посягательства на культурные ценности, преступление, уголовное законодательство, ответственность.

Tkachuk Polina Oleksandrivna, postgraduate, Odessa National I.I. Mechnikov University. Crimes encroaching on cultural values in accordance with the Criminal Code of

Ukraine and the Criminal Code of the People's Republic of China: system and construction of sanction.

The article is devoted to comparative legal research of criminal legislation of Ukraine and People's Republic of China, which establishes liability for crimes encroaching on cultural values. People's Republic of China was chosen by author not by accident, considering that this country has developed effective countermeasures to these crimes. Purpose of comparative analysis of these criminal codes is the perception of good practice of the People's Republic of China legislator and the improvement of domestic criminal law in matters of combating offenses against cultural property. Namely, author propose to use the experience of the People's Republic of China on the allocation of separate system of crimes where cultural values can act as a essential element of offense. In the author's opinion this experience, first, would give a real boost to the development of a new scientific lines of research in criminal science, and secondly, let us develop effective countermeasures to these crimes. In turn, scientific researches, or rather its results with be used for appropriate measures to protect cultural property by law enforcement agencies.

Keywords: cultural values, encroaching on cultural values, crime, criminal law, responsibility.